

IZGUBA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

Damjana Flere, mag. biologije in ekologije z naravovarstvom

JEL: Q150

UDK: 338.43

Povzetek

Svet je prenaseljen in že zdaj bi za vso svetovno prebivalstvo potrebovali tri planete v velikosti Zemlje (Santa-Barbara, 2003). Istočasno se krčijo obdelovalne površine, ki so nujno potrebne za pridelavo hrane. Države pred vstopom v EU oblikujejo kmetijsko politiko na nacionalni ravni. Slovenija je s članstvom v EU postala del notranjega evropskega trga in izvaja skupno kmetijsko politiko ter njene cilje. Države članice si s skupnimi močmi prizadevajo za varstvo skupnega trga. Hrana in prehranska oskrba v Evropi kot tudi drugod po svetu ostaja osrednja skrb skupne kmetijske politike. EU namenja za njeno izvajanje skoraj polovico finančnih sredstev iz svojega proračuna. Posledično ima Slovenija kot država članica EU še vedno zagotovljeno prehransko zadostnost, ne pa tudi samozadostnosti. V prispevku smo s teoretično-analitičnim pristopom in pregledom objavljene literature preučili problematiko izgube, obsega in dejanske rabe slovenskih kmetijskih zemljišč. Poskušali smo pojasniti vzroke za sedanji položaj v Sloveniji in posledice zmanjševanja kmetijskih obdelovalnih površin na našo prehransko samooskrbo.

Ključne besede: kmetijska zemljišča, Evropska unija, izguba, hrana, samooskrba, Slovenija

Abstract

The world is overpopulated and already, we would need three planets the size of Earth to sustain the whole population (Santa-Barbara, 2003). At the same time, cultivated areas, which are necessary for the production of food, are shrinking. Before entering the EU, countries developed agricultural policies on a national level. By joining the European Union (EU), Slovenia has become part of the internal European market and is implementing the common agricultural policy and its objectives. Member States are supposed to work together to promote the protection of the common market. Food and food supplies in Europe, as well as elsewhere in the world, remain the main concern of the common agricultural policy. For its implementation, the EU devotes almost half of its financial resources. Consequently, as an EU Member State, Slovenia still achieves food sufficiency, but not self-sufficiency. In the paper we take a theoretical and analytical approach and review published literature to examine issues of loss, and the extent and actual usage of Slovenian agricultural land. We have tried to explain the reasons for the current situation in Slovenia and the consequences of the reduction of agricultural arable land on our food self-sufficiency.

Key words: agricultural landholding, European Union, loss, food, self sufficiency, Slovenia

1. UVOD

Zemlja je že od nekdaj temeljna dobrina. Zdaj, v času hitre globalizacije, se vse premalo zavedamo vloge in pomembnosti obstoja kmetijskih površin. Te vplivajo na kakovost voda, tal in zraka, na raznolikost flore in favne ter kakovost bivanja posameznika in družbe. Kmetijske površine so omejen vir in vsaka napačna odločitev lahko pomeni trajno izgubo tega vira. Iz tega razloga je pravilno gospodarjenje in upravljanje tal ter zemljišč nujno. Ovira pri ohranitvi oziroma zaščiti kakovostnejših kmetijskih zemljišč (v nadaljevanju: KZ) so pogosto kratkoročni ekonomski in politični vidiki, kar lahko povzroči neugodne ter dolgoročno nevzdržne posledice v prostorskem načrtovanju (Technical document on soil sealing, 2011).

Kmetijska dejavnost je že od nekdaj deležna posebne

družbene obravnave. Njena temeljna naloga je zagotavljanje zadostne preskrbe s hrano in s tem zagotavljanje ene od osnovnih potreb človeštva. Zaradi pomembnega vpliva na socialni in gospodarski položaj je bila deležna tudi posebnega režima upravljanja. Že 71. člen Ustave Republike Slovenije, ki obravnava varstvo zemljišč zaradi zagotavljanja smotrnega izkoriščanja, določa posebne pogoje za uporabo zemljišč in posebno varstvo KZ. Kmetijska zemljišča imajo v ustavni terminologiji v Sloveniji status naravnega bogastva (70. člen).

Rodovitna kmetijska zemljišča niso namenjena le kmetijstvu. Pomembna so tudi za gradnjo prometne infrastrukture in industrijskih objektov ter z vidika širjenja naselij. Po drugi strani jih ogroža drobljenje, ekonomska nepriljubljenost kmetovanja, omejevalni pogoji na posebej varovanih območjih in občinske

težnje po pozidavi. Vse naštetu zelo pogosto privede do navzkrižja interesov in povzroča velike težave politiki KZ (Statistični urad Republike Slovenije: SURS, 2012).

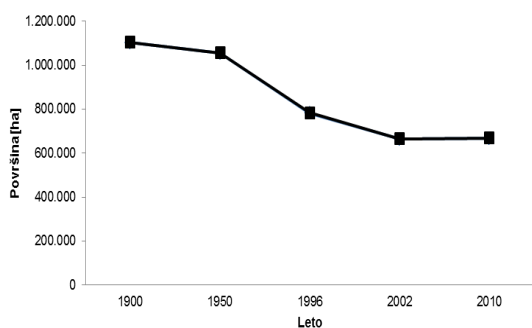
V prispevku predpostavljamo, da izguba KZ vpliva na zmanjšanje samooskrbe v Sloveniji. Uvodoma prikazujemo podatke o izgubah KZ v Sloveniji, nato njihov obseg in dejansko rabo v preteklih letih. V nadaljevanju navajamo vzroke za izgubo kmetijske obdelovalne zemlje. Pomen prispevka je ugotoviti posledice izgube KZ za naše življenje, kar prikazujemo v zaključku.

2. IZGUBA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ V SLOVENIJI

Po vsej Evropi izguba kmetijskih zemljišč narašča. Vsako leto v 27 državah članicah EU predvsem z urbanizacijo izgubimo več kot 100.000 ha KZ. V Sloveniji s površino 2.027.382 ha (MKGP, 2011) se obseg KZ zmanjšuje. Leta 1900 je bilo v državi 1.102.900 ha KZ (54,4 % vseh zemljišč), leta 1950 1.054.600 ha (52 %), leta 1996 781.000 ha (38,6 %), leta 2002 663.277 ha in leta 2010 666.705 ha. Podatki o obsegu KZ se sicer razlikujejo glede na njihov vir in metodo zajemanja zemljišč, vsem pa je skupno upadanje obsega KZ (slika 1).

V Sloveniji gospodarimo le še z 2.297 m² KZU (kmetijsko zemljišče v uporabi) na prebivalca. Za primerjavo smo leta 1950 beležili kar 6.750 m² KZ na prebivalca. Upadanje obsega KZ se vztrajno nadaljuje (MKGP, 2011). V letu 2013 je bilo kmetijske pridelave skoraj za 3 % kmetijskih gospodarstev manj kot v letu 2010, vendar so bile te površine neprimerljivo večje (Krajnc, 2013). Po začasnih podatkih iz statističnega raziskovanja strukture kmetijskih gospodarstev je bilo 1. junija 2013 v Sloveniji 72.623 kmetijskih gospodarstev s skupnim obsegom 472.918 ha KZU. Posamezno kmetijsko gospodarstvo je

Slika 1: Upadanje kmetijskih površin od leta 1900 do 2010

Vira: Vrščaj (2008); MKGP (2011).

imelo povprečno v lasti 6,5 ha KZ (ali 1500 kvadratnih metrov KZU več kot v letu 2010) (tabeli 1 in 2).

3. OBSEG IN DEJANSKA RABA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

Podatke o obsegu KZ pridobivajo SURS, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje ter Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljevanju: MKO in MKGP), vendar iz različnih podlag in z različno metodologijo zajema. Posledično se podatki omenjenih ustanov nekoliko medsebojno razlikujejo in niso povsem primerljivi. SURS namreč podatke o pokrovnosti tal prikazuje na podlagi razlaganja satelitskih posnetkov Landsat (zadnji podatki so iz leta 2005), z ločljivostjo 30 x 30 m, z najmanjšo enoto kartiranja kmetijskih, gozdnatih in odprtih površin enega hektarja. V nasprotju MKO vodi evidenco dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč na podlagi letalskih posnetkov oziroma državnih ortofoto posnetkov (za leta 2002, 2006, 2009, 2010 in 2011) z ločljivostjo 0,5 x 0,5 m.

Po podatkih evidence pokrovnosti in rabe tal MKGP (tabela 3) je bilo leta 2010 približno 60 % ozemlja Slovenije pokritega z gozdom in približno 30 % kmetijske površine. V letu 2013 so po podatkih SURS kmetijska gospodarstva v Sloveniji gospodarila (po začasnih podatkih za leto 2013) z 888.326 ha vseh zemljišč; od tega je bilo približno 56 % KZ, okoli 42 % gozda in 2 % nerodovitnih zemljišč. Slovenija se uvršča med evropske države z najvišjo gozdnatostjo. Po slednji smo bili na tretjem mestu v EU, za Švedsko in Finsko (ZGS, 2012). Od skupne površine države 2.027.382 ha je bilo v letu 2010 kar 106.706 ha zemljišča pozidanega, kar je znašalo več kot 5 % ozemlja (MKGP, 2011).

Po podatkih dejanske rabe KZ (tabela 4) je bilo v Sloveniji 2010 največ travniških površin. Trajni travniki, skupaj z barjanskimi travniki in KZ, poraslimi z gozdnim drevjem, so zavzemali 57,3 % vseh KZ. Njiv je bilo nekaj več kot 27 %, ekstenzivnih sadovnjakov 3,5 %, vinogradov 3,2 %, intenzivnih sadovnjakov 0,7 %, manj kot 1 % je druga kmetijska raba.

Skrb vzbujajoče je dejstvo, da je bilo od vseh KZ leta 2010 kar 3,7 % površin v zaraščanju. V letu 2013 se je v primerjavi z letom 2010 (po začasnih podatkih) precej zmanjšalo število tovrstnih in površin z neobdelanimi kmetijskimi zemljišči (za 31 %). Kmetijska gospodarstva z opuščanjem kmetijske dejavnosti v tem raziskovanju niso bila zajeta, saj se med t. i. evropsko primerljiva kmetijska gospodarstva štejejo le tista, ki dosejajo določen prag pridelave. Trenutno se obseg KZ v zaraščanju povečuje (Vrščaj, 2011). Znani so različni vzroki za opuščanje KZ, na primer nezanimanje lastnikov KZ za obdelovanje kmetijskih zemljišč, nezadosten inšpekcijski nadzor nad preprečevanjem zaraščanja ipd. (MKGP, 2011). Leta

Tabela 1: Površina zemljišč v uporabi kmetijskih gospodarstev, Slovenija

	2010	2013	2013 2010
	Ha		Indeks
VSA ZEMLJIŠČA V UPORABI	897.769	888.326	98,9
Vsa kmetijska zemljišča	507.091	495.294	97,7
Kmetijska zemljišča v uporabi ¹	474.432	472.918	99,7
Njive	170.144	172.319	101,3
Trajni nasadi	26.796	27.368	102,1
Sadovnjaki	9.190	9.796	106,6
Oljčniki	892	923	103,5
Vinogradi	16.351	16.295	99,7
Trajni travniki in pašniki ¹	277.492	273.231	98,5
Kmetijska zemljišča v zaraščanju in neobdelana kmetijska zemljišča	32.659	22.376	68,5
Gozd	373.629	375.043	100,4
Nerodovitno	17.049	17.989	105,5

Vir: Krajnc (2013).

¹ Skupni travniki in pašniki niso vključeni.

Tabela 2: Število kmetijskih gospodarstev glede na rabo zemljišč v Sloveniji

	2010	2013	2013 2010
	Število		Indeks
VSA ZEMLJIŠČA V UPORABI	74.646	72.579	97,2
Vsa kmetijska zemljišča	74.470	72.511	97,4
Kmetijska zemljišča v uporabi ¹⁾	74.455	72.502	97,4
Njive	63.272	69.030	109,1
Trajni nasadi	39.402	40.140	101,9
Sadovnjaki	21.186	20.836	98,3
Oljčniki	1.707	1.821	106,7
Vinogradi	26.328	26.701	101,4
Trajni travniki in pašniki ¹	61.949	62.241	100,5
Kmetijska zemljišča v zaraščanju in neobdelana kmetijska zemljišča	15.422	14.764	95,7
Gozd	62.832	64.678	102,9
Nerodovitno	74.646	71.036	95,2

Vir: Krajnc (2013).

¹ Skupni travniki in pašniki niso vključeni.

Tabela 3: Pokrovnost in raba tal v Sloveniji za leto 2010 po evidenci MKGP

	Gozd	Vse kmetijske površine	Odperte površine	Vode	Pozidano, ceste, železnice	Skupaj Slovenija
Površina [ha]	1.209.239	666.705	30.870	13.862	106.706	2.027.382
Struktura [%]	59,6	32,9	1,5	0,7	5,3	100

Vir: MKGP (2011).

Tabela 4: Evidenca dejanske rabe KZ v Sloveniji za leto 2010 po evidenci MKGP

Raba	Površina (ha)	Struktura (%)
Njiva	182.449	27,4
Hmeljišče	2.004	0,3
Trajne rastline na njivskih površinah	339	0,1
Rastlinjak	122	0,0
Vinograd	21.495	3,2
Matičnjak	48	0,0
Intenzivni sadovnjak	4.397	0,7
Ekstenzivni oziroma travniški sadovnjak	23.203	3,5
Oljčnik	1.803	0,3
Drugi trajni nasadi	415	0,1
Trajni travnik	366.966	55,0
Barjanski travnik	5.986	0,9
Kmetijsko zemljišče, poraslo z gozdnim drevjem	9.345	1,4
Kmetijska zemljišča v uporabi skupaj	618.572	92,8
Kmetijsko zemljišče v zaraščanju	24.340	3,7
Plantaža gozdnega drevja	276	0,0
Drevesa in grmičevje	18.532	2,8
Neobdelano kmetijsko zemljišče	4.985	0,7
Kmetijska zemljišča skupaj	666.705	100,0

Vir: MKGP (2011).

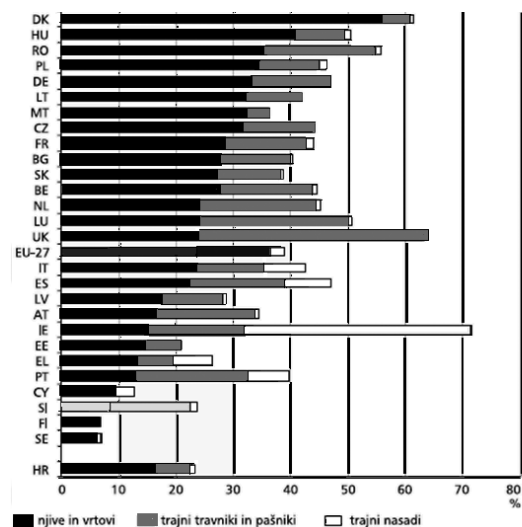
2013 se je delež zaraščenih površin zmanjšal, SURS je kot glavni razlog navedel zmanjševanje števila vseh evropsko primerljivih kmetijskih gospodarstev. Ta niso bila več zajeta v raziskavo, saj so njihovi lastniki opustili kmetijsko dejavnost ali pa kmetije niso več izpolnjevale zahtevanih meril. Kmetijska gospodarstva v Sloveniji so leta 2013 razpolagala s 495.294 ha KZ, od tega jih je bilo 5 % v zaraščanju ali neobdelanih, drugo pa so bila KZU (Krajnc, 2014).

Statistični podatki za daljše časovno obdobje nedvomno kažejo na stalno zmanjševanje obsega obdelovalnih KZ v Sloveniji. Po obsegu kmetijskih obdelovalnih površin (njive in vrtovi) je bila Slovenija leta 2010 na repu držav članic EU, saj je bila uvrščena šele na 24. mesto (Krajnc, 2013). V EU-27 so v letu 2010 njive pokrivalo 23 % skupne površine, trajni travniki in pašniki 13 %, trajni nasadi pa 2 %. V Sloveniji pa so njive v letu 2010 pokrivalo skoraj trikrat manjši delež skupne površine (le 8 %), trajni travniki in pašniki nekoliko večji delež (14 %), trajni nasadi pa skoraj pol manjši delež (le 1 %) skupne površine kot v celotni EU-27 (slika 2).

V letu 2013 je povprečno kmetijsko gospodarstvo v Sloveniji obdelovalo povprečno 6,5 ha KZU, gospodarilo s 5,2 ha gozda, imelo 0,31 ha neobdelanih ali zaraščenih KZ in obsegalo 0,25 ha nerodovitnih zemljišč (mednje spadajo tudi pozidana zemljišča in dvorišča kmetijskih gospodarstev). Po začasnih podatkih se je v letu 2013 delež kmetijskih gospodarstev, kjer obdelujejo 20 ali več ha KZU, glede na leto 2010 povečalo za skoraj 5 %. Približno za 5 % se je povečala tudi površina obdelovalnih

KZ. Število kmetijskih gospodarstev v velikostnih razredih od treh do pod desetimi ha in od desetih do pod dvajsetimi ha se je zmanjšalo za okoli 3 %, prav tako se je za okoli 3 % zmanjšala tudi površina KZU. Število kmetijskih gospodarstev, kjer obdelujejo manj kot tri ha KZU, se je sicer glede na leto 2010 prav tako zmanjšalo (za okoli 4 %), vendar so vsa skupaj obdelovala enako

Slika 2: Struktura KZU glede na skupno površino države, EU-27 (Stele in Žaucer, 2013)

Vir: Eurostat, preračun SURS (Stele in Žaucer, 2013).

površino KZU kot v letu 2010 (okoli 47.000 ha) (Krajnc, 2013). Skupni standardni prihodek kmetijskih gospodarstev v Sloveniji je v letu 2013 presegal več kot milijardo evrov, kar je bilo povprečno 13.944 EUR na kmetijsko gospodarstvo. Skupni standardni prihodek se je od leta 2007 do leta 2013 povečal za 14 % (z 885 milijonov na 1.009 milijonov EUR) (Krajnc, 2014b).

Po grobi oceni potrebujejo države v našem geoklimatskem pasu za zagotovitev potrebnih količin hrane na prebivalca okoli 3.000 m² obdelovalnih KZ. Skrb vzbujajoč je podatek, da smo v Sloveniji pod to ravno. Leta 2009 je bilo v Sloveniji le še 2.297 m² KZU na prebivalca, od tega le 858 m² obdelovalnih površin, še slabši je bil delež ornih površin na prebivalca (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije: KGZS, 2012). V Sloveniji smo imeli 880 m² ornih površin na prebivalca, v EU-27 pa kar 2.236 m² (Evropska komisija, 2010). Tudi zemljiška in posestna razdrobljenost je bila po navedbah Pluta (2011) poleg neugodne velikostne strukture eden večjih razvojnih problemov slovenskega kmetijstva v letu 2011. Osnovni vzroki za zemljiško razdrobljenost so v urbanizaciji, reliefnih razmerah in dedovalni politiki poleg neugodne velikostne strukture eden večjih razvojnih problemov slovenskega kmetijstva. V nobeni od zahodnih demokracij, kjer se zavedajo pomena kmetijskega prostora, ne prihaja do tako drastičnega zmanjševanja površin KZ.

4. VZROKI ZA IZGUBO KMETIJSKE ZEMLJE

Slovenija spada med države z razmeroma velikim deležem omejenih naravnih virov v kmetijstvu, razmere za kmetovanje pa so precej neugodne. V Sloveniji se izmenjujejo različne vrste tal, od mladih, plitvih, skeletnih in posledično sušnih do težkih ter glinastih, v katerih zastaja voda. Slovenija je hribovita in gozdnata država z ozkimi dolinami in redkimi, pogosto manj rodovitnimi ravninami. Naša država je krajinsko najprimerljivejša z Avstrijo, ki uspešnejše varuje svoja kmetijska zemljišča (KGZS, 2013). Slovenija je s kakovostnimi kmetijskimi zemljišči kot pomembno naravno danostjo skromno oskrbljena država. Vsaka država mora skrbeti za njihovo ohranjanje in z njimi racionalno gospodariti, tako da se ne slabša njihova kakovost. V razmerah možne prehranske stiske bodo narodi, ne glede na povezave in skupne trge, poskrbeli predvsem za svoje potrebe. Torej se mora tudi Slovenija začeti zavedati pomembnosti ohranjanja kmetijskih površin in boljše samooskrbe s hrano.

Spremembe rabe KZ delimo na povratne in nepovratne. Med povratne uvrščamo zaraščanje, kar je z vidika pridelave hrane sicer problematičen, a ob večjih stroških ponovne vzpostavitve ustrezne rodovitnosti in pridelovalne sposobnosti zemljišč povraten proces. Nepovraten proces spremembe rabe prostora je

urbanizacija, ki lahko povzroči trajno uničenje naravnih virov in popolno izgubo rodovitnih tal. V zadnjih letih smo z zaraščanjem izgubljali predvsem manj kakovostna zemljišča. Nasprotno je s procesom urbanizacije prihajalo do izgub v večji meri kakovostnejše in večnamenske kmetijske zemlje. Posledično se zmanjšuje stopnja samooskrbe s hrano, zaraščanje privede do začasne, urbanizacija pa do trajne izgube KZ.

Védenja o vlogi, pomembnosti tal in KZ za obstoj človeka ter življenja v kopenskih ekosistemih ljudje nimamo. Žal v nekaterih nekmetijskih strokovnih okoljih prevladujejo mnenja o manjvrednosti in degradiranosti KZ ter kot takih nepotrebnih v okolju. V resnici je ravno nasprotno, gre za najkakovostnejši del tal, ki ga obdelujemo za potrebe pridelovanja hrane. Premalo se zavedamo dejstva, da se od neokrnjenih habitatov ne da preživeti.

Pomanjkanje KZ in cenovni pritiski narekujejo večjo intenzivnost kmetijske pridelave, s tem pa tudi večjo rabo fitofarmaceutskih sredstev in gnojil. Zmanjšan obseg KZ in povečane prehranske potrebe bodo pospešile intenzivnost pridelave ter posledično negativne vplive na okolje. Trenutno se v Sloveniji intenzivnost kmetijske proizvodnje zmerno povečuje (Kušar in sod. 2014). Ekološka in integrirana pridelava zahtevata več kmetijskih površin. Odziv evropskih kmetijskih gospodarstev na kmetijsko politiko, ki podpira širjenje ekološkega kmetovanja, je iz leta v leto večji. Površina KZU v sistemu kontrole ekološkega kmetovanja je v letu 2013 obsegala 38.664 ha ali 8 % vseh KZU (Krajnc, 2014a). Po oceni na podlagi podatkov o rabi zemljišč v EU je v kmetijskih območjih visoke naravne vrednosti med 60 in 80 % vse evropske KZU (Overmars in sod., 2014). Ta območja sestavljajo med 20 in 30 % celotnega ozemlja, njihov obseg pa je v veliki meri odvisen od dinamike procesa intenzifikacije kmetijstva na eni strani in opuščanja pridelave in zaraščanja KZ na drugi. V preteklosti smo imeli v Sloveniji več kmetijskih habitatov visoke vrednosti. Ti so se vzpostavili skozi stoletja s trajnostno kmetijsko rabo prostora. Javnost razpršenim poselitvam ne nasprotuje, zlasti ne v povezavi z okoljem. Resnica je drugačna, poselitve vplivajo na okolje. Ceste, daljše prometne poti, število opravljenih kilometrov, draga infrastruktura, individualna kurišča, komunalni izpusti gospodinjstev in industrije bistveno bolj vplivajo na okolje, kot smo si pripravljene priznati. Nekatera kmetijska zemljišča so trajno onesažena s težkimi kovinami in posledično tudi na takih tleh pridelana hrana. Rezultat je stanje in razmišljanje ter velikokrat slabe odločitve, ki imajo za posledico nevarčno in netrajnostno rabo prostora ter degradacijo naravnega vira – tal.

Trajnostnega razvoja v pravem pomenu besede brez ustreznega varovanja kakovostnih KZ ni, je samo navidezen in predvsem trenutnim potrebam prirejen razvoj, ki je v sporu z načelom trajnostnega ter predvsem ne upošteva potreb zanamcev. Tako sta prostorski razvoj

in načrtovanje v naših majhnih občinah nenadzorovana, prirejena zlasti lokalnim težnjam in centrom moči, podrejenim trenutnim modnim smernicam, medobčinskim tekmovanjem ter medregijskemu nesodelovanju. Nenadzorovano širjenje mest vzbuja skrb tudi zaradi gradnje številnih velikih trgovinskih centrov. Slednji nemalokrat samevajo, kar v teh kriznih časih, ko se ogromno ljudi spopada s finančno stisko, morda ni nobena posebnost.

O pazljivi presoji, ustreznem vrednotenju zemljišč in trajnostnem načrtovanju v tem primeru ni možno govoriti. Velikokrat so posegi v naravna in kmetijska okolja neupravičeni. Niso redki primeri, da so velika avtocestna križišča in poznejše avtocestne baze ter industrijske cone umeščeni na najboljša zemljišča občin, čeprav bi bila slaba zemljišča z degradiranim nižinskim gozdom primernejša. Podobnih primerov je ogromno in težava je v tem, da postajajo prej pravilo kot izjeme. Slabo ravnanje s kmetijskimi zemljišči postaja naš vsakdan.

5. POSLEDICA IZGUBE KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ ZA SAMOOSKRBO

Slovenija je s pristopom k EU postala del njenega notranjega trga. Po vstopu so se razmere na domačem trgu in na izvoznih trgih zaostriale tudi zaradi naraščajočih pritiskov vse bolj razvite trgovine. Omogočeno je neovirano trgovanje blaga in storitev. Ena izmed glavnih svoboščin je prosti pretok kmetijskih pridelkov med državami članicami. Posledice menjave kmetijskih in živilskih proizvodov Slovenije s tujino so razvidne v nizki stopnji samooskrbe in visokem uvozu. Gale (2014) je kljub temu navedla, da se je izvoz kmetijskih proizvodov iz Slovenije v obdobju 2004–2013 precej povečal, in sicer za štirikrat – v letu 2013 je znašal 295.000 ton (Gale, 2014). Na prehranskih trgih vse hitreje prihaja do precejšnjih gospodarskih in podnebnih sprememb, ki se kažejo v globalni rasti povpraševanja, zmanjšanem obsegu svetovne proizvodnje in izrazito nizkih svetovnih zalogah osnovnih kmetijskih surovin. Posledično so se cene kmetijskih in živilskih proizvodov vse do leta 2014 hitro zviševale. Tako je odvisnost od uvožene hrane postala za države uvoznice večje breme kakor pred leti. Nasprotno pa k povečevanju pomena lastne samooskrbe prispeva tudi vse večja ozaveščenost prebivalstva o onesnaževanju okolja. Obetajoče dolgoročne podražitve hrane na svetovni ravni, višje cene energentov, ki dražijo pridelavo, opaznejše posledice podnebnih sprememb z vplivom na kmetijsko pridelavo in zmanjševanje obsega KZ so resen opomin o pomembnosti hrane kot strateškem viru države. Visoka odvisnost od zunanjih trgov ob razmeroma nizki nacionalni stopnji samooskrbe s hrano v Sloveniji sicer ni presenetljiva, vendar bi lahko razmislili o možnih poteh in smereh za izboljšanje lastne pridelave na KZ.

V preteklosti so KZ nastajala sočasno s človekovo dejavnostjo na najrodovitnejših območjih. Skozi zgodovino so se gozdovi ohranjali le tam, kjer tla niso omogočala gojenja kmetijskih rastlin ali pa je relief skupaj s prisotnostjo skeleta onemogočal obdelavo. Zaraščanje ustvarja neprehodnost hribovskih in kraških predelov, območja izgubljajo pomen in privlačnost, zmanjšuje se pestrost rastlinskih vrst, zmanjšuje se raznolikost življenjskih okolij, zmanjšuje se estetska vrednost krajine, pomembne za turizem, v zaraščajočih okoljih propada infrastruktura. V zadnjem času se je mnogo nekdanjih KZ zarastlo v gozd. Delež obdelovalnih površin je praviloma obratno sorazmeren z gozdnatostjo. Slovenija že sicer spada med najbolj gozdnate države v Evropi in z zaraščanjem se obseg gozdnih zemljišč še povečuje. Zaraščanje v Sloveniji je opazen in napredujoč proces. Ob vsem tem se moramo zavedati, kot navajajo Pintar in sod. (2010), da je ta proces predvsem odraz socioekonomskih razmer. Poudarjajo pomembnost dolgoročnega varovanja najkakovostnejših KZ. Njihova funkcija je zagotavljanje biodiverzitete mikro- in makroorganizmov ter zadrževanje, filtriranje in čiščenje vode. Ena izmed osnovnih nalog je pridelava hrane, ki pa ni mogoča na vseh ali katerih koli tleh. Po mnenju Pluta (2012) bi za stabilno prehransko, ekosistemsko in lesno uravnoteženost na ozemlju Slovenije zadostovala okoli 50-odstotna pokritost z gozdovi. Agregatna stopnja samooskrbe je bila po ugotovitvah KGZS (2012) še v letu 1991 na ravni države ocenjena s 93,3 %. Leta 2012 je naša država dosegla komaj nekaj več kot 60-odstotno stopnjo agregatne samooskrbe. Po oceni Statističnega urada je bilo leta 2013 40 % količine hrane, porabljene v Sloveniji, domačega, slovenskega izvora, preostalih 60 % pa je bilo uvožene hrane (KGZS, 2012).

Za izboljšanje stanja je KGZS predlagala takojšnjo spremembo Zakona o KZ in podzakonskih aktov v smislu zaščite KZ, in sicer tako, da bi bilo zagotovljeno:

- večje varstvo KZ pred spremembo namembnosti,
- preprečevanje zaraščanja KZ,
- preprečevanje prehajanja KZ v roke nekmetov,
- olajšane prodaje in menjave KZ med kmeti,
- spodbujanje zaokroževanja KZ,
- znižanje potrebnih soglasij lastnikov za uvedbo komasacije z 80 % na 67 % in
- uveden poostren nadzor nad obdelavo KZ (KGZS, 2012).

6. SKLEP

Površina KZ se znižuje. Podatki kažejo na zmanjševanje kmetijskih gospodarstev, vendar ta obdelujejo neprimerljivo večje površine. Letna količina domače proizvodnje kmetijskih proizvodov je v zadnjem desetletju padala deloma zaradi spreminjajočega se obsega kmetijskih površin, namenjenih pridelavi posameznih kmetijskih pridelkov. Zaraščanje KZ v

Sloveniji je opazen in napredujoč proces. Že zdaj se Slovenija po gozdnatosti uvršča v sam vrh evropskih držav.

Varovanje KZ ne more biti samo domena kmetijstva, žal se v Sloveniji srečujemo ravno s takim pristopom. V okviru trajnostnega razvoja bi moralo biti varovanje KZ vpeto v vse sektorje, tako gospodarske kot okoljske. Posebno Ministrstvo za okolje in prostor bi moralo v okviru resorja za okolje bolje prepoznati pomembnost KZ in v postopkih prostorskega načrtovanja bistveno bolje uveljaviti načelo njihovega varovanja in ustrežnejšega vrednotenja. Resor za okolje bi moral v večji meri prepoznati KZ kot pomemben del okolja. Brez dvoma bi moral kmetijski sektor prepoznati slabša in marginalna KZ in jih ponuditi za potrebe nekmetijskih rab, posledično bi omogočili razvoj drugih dejavnosti. Istočasno bi moral prepoznati tudi najboljše KZ, jih dosledno varovati in ohranjati njihovo rodovitnost. Tudi splošno in mnogokrat javno izraženo mnenje o nepomembnosti kmetijstva v prihodnosti in nepotrebnosti KZ ter omejevanju njihovega varovanja ali zaviranja razvoja je v bistvu napačno in povzroča nepotrebne in obširne pozidave najvrednejšega dela prostora.

Literatura in viri

Agricultural census 2010 - main results. (2013). Brussels: European commission. Dostopno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/agriculture/introduction> (12. 3. 2014)

Gale, Š., Polončič Ruparčič, P. (2014). Nekaj ščepecev podatkov o hrani. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.stat.si/doc/pub/15-BR-277-1401.pdf> (19. 12. 2014)

Santa-Barbara J. (2003). Population Quickfacts. The sustainable Scale project. Dostopno na: <http://www.sustainableScale.org/areasofconcern/population/populationandscale/quickfacts.aspx> (16. 7. 2014)

Kmetijska zemljišča. (2012). Ljubljana: Kmetijska in gozdarska zbornica Slovenije. Dostopno na: <http://www.kgzs.si/gv/kmetijstvo/urejanje-kmetijskega-prostora/kmetijska-zemljisca.aspx> (22. 11. 2013)

Krajnc, A. (2011). Površine zemljišč z ekološkim kmetovanjem. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Tretja objava. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=6718 (19. 12. 2014)

Krajnc, A. (2013). Pomembnejši podatki o strukturi kmetijskih gospodarstev, Slovenija, 2013 – začasni

podatki. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5760 (22. 11. 2013)

Krajnc, A. (2014a). Ekološko kmetijstvo, Slovenija, 2013 – končni podatki. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=6370 (11. 2. 2015)

Krajnc, A. (2014b). Struktura kmetijskih gospodarstev, podrobni podatki, Slovenija in statistične regije, 2013 – končni podatki. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=6718 (20. 12. 2014)

Kušar, U., Bernard Vukadin, B. B., Kovač, N. (2014). Kazalci okolja v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje – Agencija Republike Slovenije za okolje, 60–73.

Obdavčitev kmetijstva ter socialna varnost v Sloveniji in Avstriji. (2013). Ljubljana: Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije. Dostopno na: <http://www.kgzs.si/GV/Aktualno/V-srediscu/Novica/ArticleId/2107/Obdavcitev-kmetijstva-ter-socialna-varnost-v-Sloveniji-in-Avstriji.aspx> (14. 1. 2014)

Overmars, K. P., Schulpa, C. J. E., Alkemadea, R., Verburg, P. H., Temmec, A., J. A. M., Omtzigb, N., Schaminéed, J. H. J. (2014). Developing a methodology for a species-based and spatially explicit indicator for biodiversity on agricultural land in the EU. *Ecological Indicators*, 37, 186–198.

Pintar, M., Lobnik, F., Bohanec, B. (2010) Apel proti pozidavi kmetijskih zemljišč. Agronomski oddelek Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Dostopno na: http://www.bf.uni-lj.si/fileadmin/users/1/agronomija/Oddelek/izjava_za_javnost_KZem.pdf (3. 12. 2013)

Plut, D. (2011). Posvet o varovanju kmetijskih zemljišč: Bomo ostali brez kmetijskih zemljišč in brez hrane? Prehranska varnost planeta in Slovenije, Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS. Dostopno na: <http://www.svors.si/web/portal.nsf/dokumentiweb/E21557E3CC4B4BECC125785B0046FFFD?OpenDocument> (26. 11. 2013)

Plut, D. (2012). Prehranska varnost in Slovenija. Dela – Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani, številka 38, 5–23.

Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva in gozdarstva v letu 2001 in ocena stanja v slovenskem kmetijstvu v letu 2002. (2003). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstva, gozdarstvo in prehrano, 178 str. Dostopno na: http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/podrocja/ZP_2011_splosno_28.6.12.pdf (12. 11. 2013)

Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva in gozdarstva v letu 2010. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo,

gozdarstvo in prehrano, 149 str. Dostopno na: [http://www.arhiv.mkgp.gov.si/si/splosno/vstopna_stran/aktualne_teme/porocilo_o_stanju_kmetijstva_zivilstva_in_gozdarstva](http://www.arhiv.mkgp.gov.si/si/splosno/vstopna_stran/aktualne teme/porocilo_o_stanju_kmetijstva_zivilstva_in_gozdarstva) (2. 1. 2014)

Poročilo o stanju okolja v Evropi 2010 – prispevki Slovenije: SOER. Površje. (2012). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.arso.gov.si/soer/povr%C5%A1je.html> (26. 11. 2013)

Splošni podatki in dejstva o gozdovih v Sloveniji. (2012). Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije. Dostopno na: <http://www.zgs.si/slo/gozdovi-slovenije/o-gozdovih-slovenije/gozdnatost-in-pestrost/index.html> (5. 9. 2013)

Stele, A., Žaucer, I. (2013). O kmetijstvu doma in drugje po Evropi. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: www.stat.si/pub.asp (12. 2. 2015)

Technical document on soil sealing. (2011). Brussels: European commission. Dostopna na: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/624&type=HTML> (12. 12. 2013)

Ustava Republike Slovenije. (1991). Uradni list RS. Št. 33/1991, str. 1373.

Vrščaj, B. (2008). Strukturne spremembe kmetijskih zemljišč, njihova urbanizacija in kakovost v obdobju 2002–2007. Hmeljarski bilten, 15, 1, 73–84.

Vrščaj, B. (2011). Sprememba rabe zemljišč in kmetijstvo. Ministrstvo za okolje in prostor. Dostopna na: http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=460 (22. 12. 2014)